

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TÜRKİYE'DE YENİ DİL VE KÜLTÜR SİYASETİNİN OLUŞMASI

Derya ŞİMŞEK¹

Özet

Cumhuriyetin ilanı'nın ardından 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile değişik niteliklerde öğretim yapan bütün eğitim kurumları yeni sisteme göre yeniden düzenlenmiştir. 1920–1928 yılları arası Türk inkılâbının sosyal ve kültürel olarak yeni, dil inkılâbının da hazırlık dönemi olarak görülmüştür. Ülkede yenileşme çalışmaları devam ederken bunlardan en önemlilerinden bir tanesi olarak görülen harf devriminin gerçekleştirilmesi için 'Dil Heyeti' adını taşıyan bir kurulun oluşturulması kararlaştırılmış, Dil Heyetince bu konuda yapılacak hazırlıkların harf inkılâbının gerçekleşmesinde işlerin kolaylaştırılmasının devletın genel siyasetine uygun düşeceği belirtilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün de yakından takip ettiği Dil Heyetinin çalışmaları sonucunda Latin Harflerinin kabulü gerçekleşmiştir. Kültür inkılâbının birer parçası olarak görülen dil meselesi kültür politikasının yukarıdan ve tedrici olarak uygulanmaya geçmesinin dönemi olarak karşımıza çıkmış, bu tavır ve hareketi Dil Kurultayları ve Türk Dil Kurumu çalışmaları ile tespit edilmiştir. Atatürk'ün sağlığında, 1932, 1934 ve 1936 yıllarında yapılan üç kurultayda hem kurumun yönetim organları seçilmiş, hem dil politikası belirlenmiş, hem de kültür politikasının oluşturulmasında önemli adımlar atılmıştır. Türk tarihinin araştırılması ve ortaya çıkarılması için Türk Tarih Tezi hazırlanmış ardından Atatürk'ün direktifi ile "Türk Tarih Tetkik Cemiyeti" Türk Tarih Kurumu" adı altında çalışmalarını sürdürmüştür.

Atatürk, Türk dili, Türk tarihi çalışmalarının yanı sıra müzik, tiyatro, resim, mimarlık, sinema gibi sanatın diğer alanlarında da kültürel çalışmalarını devam ettirmiştir. Kültür alanında gerçekleştirilen en önemli inkılâplardan bir diğeri de 1933'de uygulamaya konulan üniversite reformu ile İstanbul Darülfünun'un kaldırılarak İstanbul Üniversitesi'nin kurulması olmuş ve bu önemli atılımla birlikte, diğer üniversite ve kurumların oluşturulması da kararlaştırılmıştır. Milli kültür alanında gerçekleştirilen bir başka faaliyet ise 19 Şubat 1932'de on dört şube olarak kurulan Halkevleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alfabe, Dil, Kültür

¹ Dr., Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER) dsimsek@baskent.edu.tr

THE FORMATION OF THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC, TURKEY, NEW LANGUAGE AND CULTURE, POLITICS

Abstract

Proclamation of the Republic on 3 March 1924 at the then accepted law of unification of Tawhid-not all educational institutions engaged in teaching according to the new system. between the years 1920-1928, as a new social and cultural, language, Turkish revolution revolution was seen as the preparatory stage. One of the most important innovation in the country continued to work as a letter to the realization of the ' revolution of the creation of the Board agreed to the language Committee ', that concluded that the language in this regard attributed the realization of jobs to the State's General preparations letter revolution politics would fit.

Mustafa Kemal Atatürk is also closely followed the adoption of the Latin Language as a result of the delegation's work on Letters. Seen as a part of the cultural revolution is a matter of cultural policy from top to bottom and gradual implementation of the language as well as the period of the passing, the movement of this attitude and Language Kurultayları and Turkish language Association has been found with the work. Atatürk's health, 1932, 1934 and 1936, he was selected as the Conference made three executive bodies of the institution and the language policy, important steps were taken in the creation of both the cultural policy. Investigation of Turkish history and Turkish history Thesis prepared for uncovering and then Atatürk's directive with "Turkish History Research Society" under the name the Turkish historical society.

Atatürk, Turkish language, Turkish studies, as well as music, theatre, image, on, such as art, architecture, cinema, cultural studies in other areas continued. One of the most important that in the area of culture inkılâplardan University reform began in 1933, with the establishment of the University of İstanbul, İstanbul Darülfünun was removed, and with this important breakthrough, it was agreed that other universities and institution-building. Another activity is performed in the field of national culture on February fourteen branch in 1932, has been established as community centers.

Key Words: Alphabet, Language, Culture

Giriş

Millî Mücadelenin kazanılması ve 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle, Osmanlı Devleti'nden farklı olarak modernleşme çabaları gereği, Türk toplumunun siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik yapısını değiştirecek inkılâp hareketleri

içerisine girilmiştir. Bu inkılâp hareketleri içerisine dil ve kültür alanı da dâhil edilmiş ve bu anlayışla yaşanan değişim sürecinin topluma hızlı bir şekilde benimsetilmesi, başlıca yöntem olmuştur. Millî kültürün iki temel unsuru olan dil ve tarih konularında bilimsel araştırmalar yapmak, Türk tarihinin köklü geçmişini ve Türk dilinin derinliğini, zenginliğini ortaya koymak Atatürk'ün iki büyük kültür davası olmuş ve hayatının son yıllarında vaktini en çok bu konulara ayırmıştır.

Kültür ve uygarlık terimlerini eş anlamlı olarak değerlendiren Atatürk, kültür ile ilgili olarak; “Kültür dediğimiz zaman, bir insan cemiyetinin devlet hayatı, fikir hayatı ve iktisat hayatında yapabileceği şeylerin toplamını ifade ediyoruz ki, medeniyet de bundan başka bir şey değildir”, şeklinde tanımlamada bulunmuştur. Ayrıca; “Türk çocuğuna, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğiyle milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir”, diyen Atatürk, tamamen milli bir kültür politikasını işaret etmiştir. Büyük önder; Cumhuriyet Türkiye'sinin geleceğinde milli kültürün temel rol oynayacağı düşüncesini de göz ardı etmemiş; kurduğu devleti ayakta tutabilmek için milletin dil, kültür ve tarih bilincini geliştirmeyi ve bu unsurların benimsemesini sağlamayı amaç edinmiştir (Çelik, 2012: 731–739).

Türk milletinin milli karakteri ve milli tarihi ile yakından ilgili bir kültürü, ulaşılması gereken “milli ideal” olarak gören Atatürk'e göre; milli kültür politikası akılcı ve gerçekçi olacak, ilmi ve sosyal hayatın gerçeklerine, milletin karakterini yapan maddi ve manevi değerlere uygun esaslara dayanacaktı. Bu esasların tespit edilmesi, tanıtılması ve öğretilmesi, Türk milli kültür politikasının temellerini oluşturmuştu (Kayabalı, Arslanoglu, 1994: 462). Atatürk, Cumhuriyetin 10. yıldönümü nedeniyle 29 Ekim 1933'de verdiği büyük nutkunda bu hususla ilgili şunları söylüyordu (Atatürk, II, 1997:318):“...Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonra ki inkisafıyla atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır... Ne Mutlu Türküm Diyene” Atatürk öncelikle yeni bir Türk vatani fikrini zihinlere yerleştirmeye çalışmış, Türk dili ve Türk tarihi konusunda her açıdan önemli ve geniş kapsamlı araştırmaları başlatmıştır.

1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Dil ve Kültür Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar

1. 1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Osmanlı Devleti'nden yeni Türkiye'ye miras kalan eğitim anlayışı, Cumhuriyet ideolojisiyle bağdaşmamaktaydı. Okullarda Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek gerekmekteydi (Akyüz, 2006:331). Bu sebeple Atatürk, Osmanlı Devleti'nden kalan sorunlara çözüm getirmek laik, modern ve milli bir toplum yaratmak çabalarına girmiş (Zürcher, 1993:252), daha Milli Mücadele devam ederken, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamış, eğitim konusunu tartışmaya açmıştır (Ergin, 1997:1634). Atatürk, eğitimle ilgili olarak kongrenin açılış konuşmasında: “ ...Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsafi fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum...”(Atatürk, I,1997:19–20). Sözleriyle ileride izlenecek olan eğitim politikasının, Osmanlı Devleti'nin eğitim politikasından farklı olacağını belirtmiştir. 1 Mart 1922'de mecliste yaptığı bir konuşmada ise:“Yetişecek çocukların ve gençlerin, öğrenim sınırları ne olursa olsun ilk olarak Türkiye'nin bağımsızlığına, milletinin geleneğine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etme lüzumu öğretilmelidir.” (Atatürk, II,1997:247). İfadesi ile yeni dönem eğitim anlayışının felsefesini ortaya koymuş, eğitimde modernleşme sürecine girilmesiyle beraber, eğitimin birleştirilmesi meselesi de yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır (Taylan, 2005:59) .

Atatürk, 1 Mart 1924'te meclis açılışında “Milletin arayışında umumiyesinde tespit olunan terbiye ve tedrisatın tevhid-i umdesinin bila ifatei an tatbiki lüzumunu müşhade ediyoruz.”(Atatürk, I,1997:347) sözleriyle Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun süratle uygulanmasını dile getirmiştir. 2 Mart 1924'te Halk Fırkası gurubu, mecliste Atatürk'ün üzerinde durduğu konuları ele alıp, bu doğrultuda hazırladıkları önergeyi, meclis başkanlığına sunmuştur(Akgün, 2006:196). Sunulan bu önerge içerisinde; Halifeliğin kaldırılması, Osmanoğulları soyundan olanların yurt dışına çıkarılması, Şerri'ye ve Evkaf Vekâleti ile Erkânı Harbiye-yi Umumiye Vekaleti'nin kaldırılması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilgili yasa tasarısı yer almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi,1924:17). Tevhid-i Tedrisat Kanunu hakkındaki kanun teklifi, 3 Mart 1924'te mecliste kabul edilmiş (TBMM Zabıt Ceridesi, 1924:25-27) kabul edilen bu yasalar ile Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu sadece mektep-medrese ikiliğini ortadan kaldırmak için çalışılmamış, aynı zamanda yabancı okulları ve cemaat okullarını denetim altına alma yönünden de yararlanılmıştır (Tekeli, 1985, 660).

Tevhid-i Tedrisat kavramı içerisinde millilik, laiklik ve çağdaşlık vurgusu yapılarak “ Osmanlılık” kavramından “Milliliğe”, dini eksenindeki eğitim anlayışından, laik eğitime,

geleneksel anlayıştan, çağdaş anlayışa geçilmiştir. Alınan kararlar eğitimin ve devletin laikleşmesi için önemli bir adım atılmıştır. 1924'te ortaöğretim kurumları üçer yıllık olmak üzere iki basamağa ayrılmıştır. Bunların ilk devresi "ortaokul" ikinci devresi ise "lise" olarak adlandırılmıştır (Ergin, 1997:1635-1638). 1924'te kızlarla erkeklerin aynı eğitim sistemine dâhil edilip, aynı sınıflarda okutulması istenmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi,1924:826). 22 Mart 1926'da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ışığında hazırlanan, Maarif Teşkilatı Kanunu ile eğitim ve öğretimde köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı belirtilmiş, okulların müfredat programları değiştirilmiş, çağdışı dersler programdan kaldırılmıştır. 1926'dan itibaren, kız ve erkek çocuklarının aynı programlarda eğitim görmeleri sağlanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla eğitimde laikleşme atılımları, müfredat programlarına da yansımıştır (Sezer, 1985:43).

1930 tarihli Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesinde öğretmenlerden, Cumhuriyet eğitimi vermek için programların dışında her fırsatı değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçla Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe dersleri, Cumhuriyet eğitiminin üzerinde durduğu önemli dersler olmuştur. Tarih dersleri için Tarih Kurumunca hazırlanan 4 ciltlik kitap, Vatandaşlık için Atatürk'ün fikir ve telkinleriyle, Afet İnan tarafından yazılan "Medeni Bilgiler", derslerde okutulmuştur (Akyüz, 2006:347). 5 Şubat 1937'de Atatürk'ün Türk Devrimleri'nin temelini oluşturduğu, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, İnkılâpçılık ve Laikçilik ilkeleri anayasaya girmiştir. Böylelikle okul müfredat programları, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesiyle hazırlanmıştır (Sezer, 1985:56).

1.2. Harf İnkılâbı

Türkler bugün kullandıkları Latin kaynaklı yeni Türk alfabesinden önce; Göktürk, Orhun, Sogd, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Latin ve İslav kaynaklı alfabeleri kullanmışlardır (Şimşir, 1991:12). Selçuklular döneminde İslamiyet seçen Türkler; dinin de etkisiyle Orta Asya devletlerinden başlayarak, Uygur yazısı yerine Arap alfabesini benimsemişlerdir. Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Mısır-Suriye, Altınordu ve Osmanlı Devleti egemen oldukları topraklarda yüzyıllar boyunca Arap yazısını kullanmışlardır (Ülkütaşır, 1981: 16). XIX. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı Devleti içerisinde, Arap alfabesinin ıslahı ve öğretim yöntemleri hakkındaki tartışmalar başlamış (Bulaç, 1981: 46), Bu tartışmalar Milli Mücadele döneminde de devam etmiş, Atatürk; yapılan tartışmaları büyük bir dikkatle izlemiştir (Turan, 1991: 12).

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hızla modernleşme sürecine giren Türkiye, Harf İnkılâbı'na yönelik çalışmalarını beklemeye almıştı. Tanzimat döneminde yazının din sorunu olmayıp,

okuryazar oranını artırmak, tabana yaymak ve uygarlık sorunu olduğu dile getirilmiş (Berkes, 2005:548) bu konu yeni dönemde de tekrar edilmiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923–1924 eğitim-öğretim yılında Türkiye'nin nüfusu 11–12 milyondur. Bu nüfusun %10'u ve kadınların sadece %3'ü okuryazardır. Bu yıllarda Türkiye'de 4.894 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksekokul olmak üzere toplam 5.062 öğretim kurumu vardır. Bu okullarda görevli olan öğretmen ve öğretim üyesi sayısı ise toplam 11.918'dir. Savaşlarda kaybedilmiş olan öğretmenlerin yanı sıra mevcut eğitimcilerin mesleki formasyonu yetersizdir ve öğretim programları çağdaş bir anlayıştan yoksundur. Okul binalarının durumu ve ders araç-gereçlerinin eksikliği ve eğitimle alakadar olacak merkez ve taşra örgütünün idari teşkilatlanmasındaki sorunlar Türk eğitim sisteminin mevcut durumunu yansıtmaktadır (Demirtaş, 2008:156-157).

Bu sorunların giderilmesi için dil konusunda sadeleşme tartışmaları, 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplandığında kendisini göstermiştir. İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı Latin harflerinin kabulü konusunda önerge vermişlerdir. Bu durum, şiddetli tepkilere yol açmıştır.1926 yılına kadar tartışmaların dışında kalan Atatürk, 1927'de Latin harflerini gerçekleştirmek isteği düşüncesini, 23 Mayıs 1928 tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında, Milli Eğitim Bakanı'nın da görüşünü alarak dile getirmişti. Bu doğrultuda alınan kararla, Türkçenin yapısına uygun bir alfabenin hazırlanması için “Dil Encümeni'nin” kurulması kararlaştırılmıştır (Goloğlu, 1972:250).

Maarif Vekâleti içinde Başbakanlığın 20 Mayıs 1928 tarihli emri gereğince, Haziran ayı ortalarında “Dil Encümeni” kurulmuştur. Encümen'de; Mehmet Emin (Erişirgil), Mehmet İhsan (Sungu), Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref (Ünaydın), İbrahim Necmi (Dilmen), Ahmet Rasim, İbrahim Grandi gibi üçü milletvekili olan yazar ve uzmanlar görevlendirilmiştir (Ülkütaşır, 1981: 60-61). Dil Encümeni, ilk toplantısını 26 Haziran 1928 tarihinde Mustafa Kemal'in başkanlığında yapmış “Alfabe değiştirmek doğru mudur, değil midir tartışmasına” son verip yeni alfabe harflerini seçmekle işe başlamış (Atay, 1984: 439) ve Ağustos başında 41 sayfalık “Elifba Raporu”nu Atatürk'e sunmuştur (Ülkütaşır, 1981: 60-63). Komisyon, 24 harften oluşan Latin alfabesini olduğu gibi kabul etmemiştir. Türkçenin özelliğine uygun olmayan ve Latin alfabesinde bulunan “Q, X ve W” harflerini almamayı uygun bulan alfabe komisyonu, Latin alfabesinde olmayan “Ç, Ğ, J, Ş” gibi sessizlerle, “I, Ö, Ü” gibi sesli harfleri eklemeyi zorunlu görmüştür. Böylece yeni Türk alfabesi, 8'i sesli, 21'i sessiz olmak üzere 29 harften oluşturulmuştur. Dil Encümeni üyeleri, Latin alfabesinde Türk dilinin bütün seslerinin bulunmadığını, bu sesleri ifade etmek için ya çift harflerin kabulü veya bazı harflere işaretler eklenmesi gibi tartışmalı durumlarda Atatürk'e danışmıştır (Korkmaz, 1992: 159).

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Atatürk; 1 Kasım 1928 de III. Dönem TBMM'nin ikinci çalışma yılını açış konuşmasında (TBMM Zabıt Ceridesi,1928:4): “ Aziz arkadaşlarım; her şeyden evvel her inkışafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lâzımdır... Büyük Türk Milleti, cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Lâtin esasından alınan Türk alfabesidir... Basit bir tecrübe Lâtin esasından Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşa ilerlemiş Türk evlatlarının bu kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır.... ..Hiçbir muzafferiyetin hatlariyle kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdan-ı hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir... Aziz arkadaşlarım; yüksek ve ebedi yadigârınızla büyük Türk milleti yeni bir nur alemine girecektir.” Sözleri ile “Yeni Türk Harfleri”nin kabul edilmesiyle elde edilecek sonuçları özetlemiş ve yasallık kazandırılmasını istemiştir.

Atatürk'ü ve Latin harflerini destekleyen İsmet İnönü, Meclis'te şöyle ifadeye bulunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi,1928:7-9):“...Büyük Reiscumhur Hazretlerinin de işaret buyurdıkları gibi, Türk harfleriyle Büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdani bir itimatla inanıyoruz. Teşebbüs, esasen milleti cehaletten kurtarmak teşebbüsüdür. Tecrübelerimizle gördünüz ki, Türk alfabesi ile milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir...” Ardından, TBMM'ne Erzincan Milletvekili Saffet, Tekirdağ Milletvekili Cemil, Afyon Milletvekili Ali Bey'in imzaladıkları Yeni Türk harfleri ile ilgili bir önerge verilmiş; önerge ile hükümet tarafından ertelenmesi mümkün olmayan yeni Türk harflerinin kabulüne ilişkin yasa teklifinin hükümetçe hazırlanması ve Meclis'te görüşülmesi istenmiştir. Bu önerge Meclis'te kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi,1928:7-9).

Altı hafta içinde hazırlanan yeni alfabe, 9 Ağustos 1928 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sarayburnu'nda tertip ettiği gecede Atatürk tarafından: “Arkadaşlar, bizim ahenktar, zengin lisansımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindediniz. Anladığımızın asarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna kat'iyetle eminim.” sözleriyle açıklanmıştır (Atatürk, II,1997:272). Sarayburnu'ndaki bu tarihi konuşmanın ardından tüm memlekette bir

alfabe seferberliği başlatılmıştır. 11 Ağustos'ta Dolmabahçe Sarayı'nda İbrahim Necmi (Dilmen), Atatürk'ün huzurunda ilk alfabe dersini vermiş, Ulu önder de 14 – 21 Eylül tarihleri arasında Amasya, Sivas, Kayseri illerini içine alan harf inkılâbı gezisine çıkmıştır. Dolayısıyla Türk toplumu bu yeni inkılâp için hazırlanmış, kamuoyu oluşturulmuş, dil encümenlerinin hazırlamış olduğu taslak alfabe halka, derneklere, okullara ve resmi dairelere ulaştırılmıştır (Kılıç, 1998:140). Atatürk'ün yeni harfleri öğretme seyahati ile gittiği yerde açık alanda, kara tahta üzerinde halka yeni harfleri öğreterek, kamuoyunu değişikliğe hazırlamıştır (İnan, 1939:184).

Harf inkılâbı ile sağlanabilecek amaçlara ulaşabilmek için, “Millet Mektepleri”ne ihtiyaç duyulmuş, 1 Kasım 1928'de Başbakan İnönü tarafından ilk kez “Millet Mektepleri”nin açılacağı ilân edilmiştir. Millet Mektepleri'nin plânlı ve kapsamlı bir biçimde çalışmalarını yürütebilmelerini sağlamak amacıyla 52 maddeden oluşan ayrıntılı bir talimatname hazırlanmıştır. Daha milli mücadele döneminde başlayıp Harf inkılâbı ile devam eden eğitim mücadelesi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüne kadar devam etmiştir. Böylece on beş yıllık bu dönemde eğitim alanında önemli adımlar atılmıştır. 1923–1938 arasında Türkiye nüfusu %38 oranında artarken, ilköğretimdeki öğretmen sayısı da %154'lik bir artış göstermiştir. Özellikle kadın öğretmen sayısındaki %352'lik artış ile kız öğrencilerdeki %323'lük ortaokullardaki öğrencilerde %1.255 ve liselerdeki öğrenci sayısındaki %1.692'lik artış dikkat çekici olmuştur. Diğer taraftan yeni açılan ilkokul sayısı %137, ortaokul sayısı %194 ve lise sayısı %296'lık bir artış göstermiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yüksek öğretimde hiçbir kadın öğretim üyesi olmamasına rağmen, 1938 yılında üniversitelerde 99 kadın öğretim üyesi bulunmaktadır. Ayrıca %189'luk bir artış gösteren bu kurumlardaki öğrenci sayısı da %328 artmıştır (Demirtaş, 2008:166).

Harf inkılâbı her şeyden önce bir kültür inkılâbıdır. Harflerin değişmesinin, kültürel yapının değişmesinde küçümsenmeyecek kadar önemli bir yeri vardır. Çünkü yazı kültürün önemli bir aracıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi yapısını olduğu kadar toplumsal yapısını da şekillendiren harf inkılâbı, kültür değerleri bakımından da çağdaş bir devlet haline gelinmesini kolaylaştırmıştır.

1.3. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu

Yeni Türk Devleti kurulduğunda, Osmanlı Devleti'nin benimsediği tarih anlayışını benimsememiştir. Osmanlı Devleti'nin benimsediği tarih anlayışı üç aşamalıdır. Birinci aşamada, “Ümmet Tarih” anlayışı vardır. Ümmet tarih anlayışı, Osmanlı'nın kurulmasından Tanzimat dönemine kadar devam eden dönemde etkin olmuştur. Osmanlı, Müslüman halk

arasında ortak bir kültür oluşturmak için bu anlayışı kullanmıştır. Ümmet tarih anlayışında Türk tarihi, Türklerin İslamiyet girmelerinden sonra başlatılmış, bundan önceki dönemlerden bahsedilmemiştir. İkinci aşamada Tanzimat devrinde gelişmeye başlayan “Devlet Tarihi” anlayışı vardır. Yeni tarih anlayışında Osmanlı tarihi esas alınmıştır. Başlangıç olarak Osmanlı Devleti’nin kurulduğu tarih benimsenmiştir. Devlet tarih anlayışının etkin olduğu dönemde medreselerde İslam tarihi, medreselerin dışında açılan yeni okullarda ise hem İslam tarihi, hem de Osmanlı tarihi okutulmuştur. Üçüncü aşamada, özellikle II. Meşrutiyet devrinde gelişmeye başlayan “Milli Tarih” anlayışı vardır. Milli tarih anlayışında, Türklerin İslam tarihi ve Osmanlı tarihinde yaptıkları hizmetler belirtilmiş, bu hizmetler belirtilmekle beraber, bundan önceki Türk tarihinin de aydınlatılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ancak II. Meşrutiyet döneminde, milli tarih anlayışı doğrultusunda yapılan çalışmalar verimli olmamıştır (Karal, 1998:85). Bu üç tarih anlayışı Cumhuriyet devrine kadar devam etmiştir. Osmanlı’nın yıkılması ile Osmanlı tarihi anlayışı, Halifeliğin kaldırılması ile de ümmet tarihi anlayışı son bulmuştur. Milli tarih anlayışı, yeni devletin tarih anlayışı olarak gelişmeye devam etmiştir.

1930’lardan itibaren kültür konularıyla ilgilenmeye başlayan Atatürk yaptığı inkılâpların yerleşmesi ve bu yeni anlayışa uygun yeni nesillerin yetişmesi için milli eğitim alanında gösterdiği çabaları dil ve tarih alanında da göstermiştir. Yeni devletin ideolojisine uygun olarak ‘milli dil’ ve ‘milli tarih’ araştırmalarına ağırlık vererek bu yoldan toplumda ‘milli şuur’un oluşmasına çalışmış, Türk tarihinin araştırılması ve ortaya çıkarılması için Türk Tarih Tezi’nin hazırlanmasını istemiştir. Atatürk’ün tarih üzerinde çalışmalara başlaması, 1928 yılında, Afet İnan’ın Fransızca coğrafya kitaplarının birinde, Türk ırkının sarı olduğu ve Avrupa zihniyetine göre, Türklerin ikinci tip insan olduğu, Türk atalarının dört yüz çadırılık bir aşiretten imparatorluğu kurduğu görüşünü Atatürk’e belirtmesiyle olmuştur. Afet Hanım, kitabı Atatürk’e göstererek bu konudaki fikrini sorunca, Atatürk de “Hayır böyle olamaz. Bunların üzerinde meşgul olalım.” diyerek üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir. Bu tarihten sonra Türk tarihi ile ilgili çalışmalar ivme kazanmış ve yanlışlıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (İnan, 1984:192). 23 Nisan 1930’da Türk Ocakları’nın 6. kurultayı toplanmış, kurultayın 28 Nisan tarihli oturumunda Atatürk’ün isteği üzerine söz alan Afet İnan, Türklerin kökeni ve medeniyete olan katkılarının incelenip aydınlatılması, şimdiki tarih bilgilerinin eksik olduğu, Türk tarihini bilmek ve bildirmek için radikal tedbirler alınması gerekliliği konuları üzerinde durmuştur. Daha sonra bu doğrultuda kongreye “Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir şekilde incelemek için özel ve sürekli bir heyetin kurulmasına karar verilmesini” öngören bir takrir verilmiştir. Bu takrir kongre tarafından kabul edilmiş ve aynı

gün Türk Tarih ve medeniyetini ilmi yollarla incelemek amacıyla Türk ocaklarına bağılı olarak “Türk Tarih Heyeti”nin kurulması kararlaştırılmıştır (İnan, 1984:193-198). İlk başkanı M. Tevfik Bıyıklıoğlu olan bu heyet, ilk toplantısını 4 Haziran 1930’da yapmıştır. Bu tarihten sonra 29 Mart 1931’e kadar sekiz toplantı yapmış ve bunlara Atatürk’te katılmıştır (İnan, 1956:93). 15 Nisan 1931’de Türk ocaklarının kapanması üzerine Türk Tarih Heyeti, “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti” adıyla müstakil bir cemiyet haline gelmiştir (Çoker,1996:38). Atatürk, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin gelişebilmesi ve kütüphanesinin kurulabilmesi için maddi ve manevi yardımlarını esirgememiş, aynı zamanda Cemiyet’in koruyucu başkanlığını kabul etmiştir (İnan, 1956:95).

Atatürk, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nden, okullarda okutulmak üzere tarih kitapları yazmalarını istemiş ve bu cemiyetin çalışmaları sonucunda liseler için ilk resmi tarih ders kitapları 1931’de basılmıştır (İnan, 1984:204; Uluğ,1973:5-6). Bu kitaplar; büyük uygarlıklar kurduğumuzu, Osmanlı Devleti’nden önce tarih sahnesinde var olduğumuzu belirterek, Anadolu medeniyetlerine vâris olduğumuzu vurgulamaya çalışmış, tarih programları da bu kitaplar esas alınarak hazırlanmıştır. Türk tarih ve medeniyetini ilmi araştırmaları ışığında yazabilecek gençlerin yetişebilmesi için Avrupa ve Amerika’ya öğrenci gönderilmiştir (İnan, 1984:204). Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti 1935 yılında “ Türk Tarih Kurumu” adı altında çalışmalarını sürdürmüştür (İnan, 1953:4).

Türk Tarih Kurumu, I. Türk Tarih Kongresi’ni 2 Temmuz -11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara Halkevi’nde yapmıştır. Kongrenin yapılış amacı, yeni tarih görüşünü ve tarih öğretiminde izlenecek yolu öğretmenlere anlatmaktır. Kongreye Maarif Vekili başkanlık etmiş, Türk Tarih Kurumu üyeleri, üniversite öğretim üyeleri, öğretmenler katılmıştır. Kongreye yabancı katılımcı olmamıştır. Bu yönüyle kongre tamamen milli bir niteliktedir. Kongrede Türk Tarih Kurumu üyeleri, Türk Tarih tezini anlatmışlardır (Çoker,1996:387). Tarih tezi alanında çalışmalar devam ederken, Atatürk, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları’nın birer akademi haline gelmesini istemiştir. Bu kurumların birer akademi niteliği taşıyabilmesi için, tarih ve dil alanında üst seviyede eğitim görmüş elemanların yetiştirilmesi gerekmiş, bu nitelikte elemanların yetiştirilmesi için fakülte açılması kararlaştırılmıştır.

11 Mart 1935’te Atatürk, Ankara’da bir “Tarih-Coğrafya Fakültesi”nin kurulması emrini vermiştir. Fakültenin, tarihi bilgilerin ortaya çıkarılabilmesi için coğrafyaya gereksinim duyulması, tarih ve coğrafyanın birbirine bağımlı olması, tarih ve coğrafya araştırmalarının paralel gitmesi gerekliliği sebepleri ile Tarih-Coğrafya fakültesi olarak kurulması planlanmıştır. Açılması planlanan tarih-coğrafya fakültesine, Türk tarihinin aydınlatılmasını sağlayacak bütün eski dillerin öğretilmesi ve inceleneceği dil fakültesinin de

eklenmesi kararı alınmıştır. Böylece fakülte, Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi haline gelmiştir. 14 Haziran 1935'te TBMM, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin açılması kararını kabul etmiş, bu fakültenin açılması için Kültür Bakanlığına yetki vermiştir (İnan, 1984:227).

II. Türk Tarih Kongresi 20–25 Eylül 1937'de, İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmıştır. Atatürk kongre hazırlıklarını ve kongreyi büyük bir ilgiyle takip etmiştir. Kongrede, tarih tezi ve yeni tarih bilgileri hakkında konuşmalar yapılmıştır. Atatürk, hayatı boyunca tarih ve dil çalışmalarıyla yakından ilgilenmiş; Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun hamiliğini yapmıştır. Ölümünden sonra bu kurumların devam etmesini ve işlevlerini sürdürebilmesini sağlamak amacıyla vasiyetinde, malının belli bir miktarının Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarına verilmesini istemiştir (Uluğ,1973:41)

1.4. Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu

XIX. yüzyıla gelinceye kadar birkaç şair, yazar ve düşünür dışında pek fazla kişinin dikkatini çekmeyen dil ve alfabe konusu, Tanzimat ile birlikte en fazla tartışılan konulardan biri hâline geldi. Osmanlı devletinde dil sorunu ilk defa en ciddi biçimde, Kanun-ı Esasî'nin hazırlanışında ve Heyet-i Mebusan'da (Birinci Meclis-i Mebusan) resmî makamların gündemine gelmişti. Devletin bünyesine yeni bir kurum olarak katılacak Heyet-i Mebusan, ülkenin değişik yörelerinden gelecek mebuslardan oluşacaktı. Üç kıtaya yayılmış bulunan Memalik-i Devlet-i Osmaniye'nin farklı uluslardan oluşan tebaasını temsil edecek bu mecliste farklı dilleri konuşan insanların bulunacağı muhakkaktı. Farklı dilleri konuşan mebusların mecliste nasıl anlaşacağı, yasama işlevini hangi dille yerine getirecekleri önemli bir sorundu. Bu nedenle, Kanun-ı Esasî hazırlanırken 18. ve 68. maddeler devletin diline ayrıldı. Kanun-ı Esasî'nin 18. maddesinde “Tebaa-i Osmâniyenin hidemât-ı devlette istihdam olunmak için devletin lisân-ı resmîsi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır.” (Kili 1982: 11) denilerek hem devletin resmî dilinin Türkçe olduğu belirtiliyor, hem de devlet kadrolarında görev alacak kişilere Türkçe bilme şartı getiriliyordu. Heyet-i Mebusan'a kimlerin seçilemeyeceği de 68. maddede sıralanırken “...Türkçe bilmeyen mebus olamaz” denilmektedir (Kili 1982: 18).

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yazı ve dil sorunu, Osmanlıdan genç Cumhuriyet'e miras kalmıştır. Ulus-devlet olmanın gereği, dilde millileşme yoluna gidilmek istenmişti. Ancak Cumhuriyet döneminde, dil sorunundan çok, Latin harfleri meselesi gündemde yer almıştır. Bu dönemde dil sorununu, ilk defa Tunalı Hilmi Bey tarafından meclise taşınsa da, gerekli yankıyı bulamamıştır (Doğaner,2002:278). Atatürk 11 Temmuz 1932'de Türk Tarih Kongresi'nin kapanış günü Çankaya'da, dil işlerini düşünmenin zamanı geldiğini belirtmiş ve

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi ona bir kardeş kurum olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti bu doğrultuda, 12 Temmuz 1932’de resmen kurulmuştur (Turan,1983:337).

Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşunun ardından dil sorununun masaya yatırılıp çözüm yollarını göstermek üzere, Türk tarih tezi gibi dil tezinin ortaya konulup tartışılması için, 26 Eylül- 6 Ekim 1932’de Birinci Türk Dil Kurultayı yapılmıştır. Kurultayda üzerinde durulan başlıca konular, Türkçenin başlıca dünya dillerinin anası olduğu, Türkçenin tarihte Sümerceye dayandığı, Türkçenin yüzyıllardan beri yabancı coğrafyalarda yabancı dillere karışarak dil alışverişinde bulunduğu, dilin saflığını, özlüğünü yitirdiği dile getirilmiştir (Ergün, 1982:130).

İkinci Türk Dil Kurultayı 18–23 Ağustos 1934 tarihinde toplanmıştır. Bu kurultayda gramer, terim, filoloji, dil karşılaştırmaları komisyonlarının raporlarını incelenerek, on altı tez okunmuştur (Ergün, 1982:131). 24–31 Ağustos 1936’da, Dolmabahçe Sarayı’nda yapılan Üçüncü Türk Dil Kurultayı’nda “Güneş Dil Teorisi” ayrıntılı olarak tartışmaya sunulmuş, okullarda okutulan kitaplardaki yabancı terimlerin, Türkçe karşılığı üzerinde durulmuştur. Kurultay “Türk Dili Araştırma Kurumu” adını, Türk Dil Kurumu olarak çevirmişti. 1937–1938 yıllarında da ilk ve orta öğretim matematik, fizik, kimya, mekanik, biyoloji, botanik ve jeoloji terimleri tespit edilip yayınlanmıştır. Ayrıca bütün gelişmeleri yakından izleyen Atatürk de, milli temellere dayanan terimlerin okulda öğretilmesini istemiş, bu doğrultuda Atatürk yazdığı “Geometri” kitabında yer alan yabancı terimler yerine, öz Türkçe kelimelere yer verilmişti (Doğaner,2002:233;Ergün, 1982:132). Türkiye’de gerçekleştirilen Türk dilinde sadeleşme çalışmaları, Türk Dil Cemiyeti’nin kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır.

1.5. Üniversite Reformu

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimin ilk kademelerine yönelik inkılâplara yer verilmiştir. Ayrıca halk eğitimine önem verilmiş, okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla yalnız eğitim alanında değil, hemen her alanda inkılâp hareketleri yaşanmıştır. Bu inkılâpların gençliğe aktarılması ve benimsetilmesi için üniversitelerin kurulması önemli bir adım olmuştur. Osmanlı döneminde modern anlamda ilk üniversite olan Darülfünun 1846’da hazırlanan bir layiha ile 1863’de İstanbul’da kurulmuş; çeşitli sebeplerle 1860’lı yılların sonuna kadar birkaç kez kapanıp yeniden açılmıştır. 1900’de yeniden açılan üniversitede (Darülfunun-ı Şahane), öğretim, Abdülhamit rejiminin çekinceleri içinde maarif vekili tarafından gönderilen müfettişler eşliğinde ve denetiminde edebiyat, dünya tarihi, felsefe ve siyaset konularının dışarıda bırakıldığı yüzeysel programlarla yürütülmüştür (Namal, Karakök, 2011:27). Tanzimat Dönemini (1839–1856) takip eden yıllarda, Türkiye’de

Avrupa'nın bilimsel ve kültürel gelişmelerini değerlendirecek kişi ve kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda, Avrupa tarzı eğitim kurumları açılmak istenmiştir. Eğitimde ilk kademedan başlanarak, yükseköğretime doğru bir yenilik hareketi başlamıştır. 1845 yılına gelindiğinde, Meclis-i Vala'da alınan karar sonucunda, bir üniversite kurulması gündeme gelmiştir. 1845'te açılan bu eğitim kurumunda, çeşitli nedenlerle on sekiz yıl eğitim öğretim başlayamamış, ilk ders 1863'te verilebilmiştir. 19. y.y.' da açılan yüksekokullardan farklı olarak, üniversite seviyesinde kurulan bu okula, Darülfünun ismi verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrasında Darülfünun, yaklaşık on sene kadar varlığını devam ettirebilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, 3 Mart 1924 tarihinde, Tevhid-i Tedrisat Kanununun yayınlanmasıyla eğitimde yaşanacak gelişmelerin temeli atılmıştır (Namal, Karakök, 2011:34). Atatürk'ün adı ile anılan 1933 Üniversite Reformunun, Atatürk'ün izlediği kültürel politikadaki yeri ve önemi büyüktür. Çeşitli vesilelerle verdiği söylev ve demeçlerde Atatürk bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Ülkemizi bir çember içine alıp, dünya ile ilgimiz olmadan yaşayamayız. Tersine ileri, uygar bir ulus olarak uygarlık alanının içinde yaşayacağız. Bu, ancak bilim ve teknikle olur. Bilim ve teknik neredeyse oradan alacağız ve ulusun her bireyinin kafasına yerleştireceğiz. Bilim ve teknikte bir sınırlama ve koşul yoktur. Akla uygun hiçbir kanıta dayanmayan bir takım geleneklerin ve inanışların korunmasında direnir duran ulusların ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz İlerleme yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar yaşamın akla uygun olduğunu ve eyleme dayandığını göremezler. Yaşamı geniş kapsamıyla gören ulusların egemenliği altına girip onların esiri olmaktan kurtulamazlar."(Atatürk,II,1997:46). Adeta üniversite reformunun ilk işaretleri olarak kabul edilebilecek bu ve benzeri söylevlerde Atatürk daima akılcılığın önemini vurgulamış ve bu amaçla Batı Medeniyetine yönelmenin gerekliliğini işaret etmiştir. Bu düşüncelerden hareketle kültür alanında çağdaşlaşma yolunda, devlet ve fikir hayatı laik bir temele oturtmak üzere atılmış ve çıkartılan yasalarla devletin siyasi yapısı, hukuk ve eğitim sistemi çağdaş ve laik bir yapıya dönüştürülmüştür.

Üniversite Reformunu ile ilgili ilk adım bu konuda görevlendirilen, Prof Malche'nin 1932 yılı başları hazırlamaya başladığı raporunu 1 Haziran 1932 de Türk Hükümeti'ne sunması olmuştur. Bu rapor kısa sürede hazırlanmasına rağmen oldukça ayrıntılı bir değerlendirmeyi içermektedir. Prof. Malche raporu hazırlamadan Önce siyasi yöneticiler, Darülfünun hocaları ve öğrencileri ile görüşmüş dersleri izlemiş, öğrenciler hakkında yazılı bir anket yaptırarak onların sosyal yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Üç bölümden oluşan raporun birinci bölümünde raporun içeriğinden bahsedilmektedir İkinci bölümde Darülfünun'un var olan yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölüm ise yapılması gereken ıslahat

önerilerini içermektedir (Kocatürk,1984:8-9). Hazırlanan bu rapor Atatürk'e Sunulduğunda Darülfünun'a yöneltilen eleştirilerin haklılığı gözler önüne serilmiştir. Raporu tüm ayrıntıları ile inceleyen Atatürk çeşitli konularda kendi düşüncelerini ifade eden notları da ilave ettiğinde Darülfünunun ilgasına ve İstanbul Üniversitesi adı ile yeni üniversite kurulmasına ilişkin kararını vermiş bulunmaktaydı. Daha sonra T.B.M.M.' de bu yönde çıkan yasa gereğince 31 Temmuz 1933'te Darülfünun'un lağvedilmesi ve 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi'nin kurulması karara bağlanmıştır. Bundan sonra Maarif Vekili Reşit Galip bey'in başkanlığında, Avni(Başman), Rüştü (Uzel), Kerim (Erim) ve Osman (Horasanlı) Bey'lerden oluşan bir "Islahat Komitesi" kurulmuştur. Üniversite reformu ile ilgili tüm çalışmaları bu komite yürütmüştür (Ergün, 1982:141).

1.6. Halk Evleri'nin Açılması

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından yeni devletin ilkelerini ve yapılan devrimleri halka ulaştırmak isteği, yeni kurumların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Farklı milletleri bir arada barındıran Osmanlı Devleti'nde düzeni sağlayan "ümme"e dayalı bağların milliyetçilik ile çözülmeye başladığı dönemde milliyetçilik hareketleri en son asli unsur olan Türkler arasında etkili olmaya başlamıştır. Türkler arasında etkili olmaya başlayan milliyetçilik hareketleri Türk Ocaklarının kurulmasında da kendisini göstermiştir. Türk Ocakları Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de oldukça etkili olmuş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yeni Türk devletinin kurulup gelişmesinde Türk Ocaklarının yetiştirdiği kuşaklardan geniş ölçüde yararlanılmıştır (Toksoy,2007:23).

Cumhuriyet Halk Partisinin 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan Üçüncü Büyük Kongresinde parti yetkilileri bir yandan Türk Ocaklarını kapatarak Cumhuriyet Halk Partisine katılma kararını kabul ederken diğer taraftan da Halkevlerinin kurulmasına karar vermişlerdir (Yeşilkaya, 1999:64-67). 19 Şubat 1932'de on dört şube olarak kurulan Halkevleri(Yeşilkaya, 1999:69-70), devlet ile halkın bütünleşmesi açısından köprü görevi görmüştür. Halkevleri bünyesinde örgütlenen dokuz şubesi de gerek halkın eğitimi gerekse ilmi çalışmalar bakımından önemli icraatlarda bulunmuşlardır. Dil ve Edebiyat Şubesi'nin dil alanındaki çalışmaları TDK ile paralellik arz etmiş, Güzel Sanatlar Şubesi hem geleneksel sanatların hem de Batı usulü yöntemlerin yerleşmesine vasıta olmuştur. Temsil Şubesi gerçekleştirdiği piyes ve oyunlar sayesinde halka mesajlar iletmiş ve devrimlerin içselleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Spor Şubesi sağlıklı nesiller yetişmesine ve halkın kaynaşmasına çalışmıştır. Sosyal Yardım Şubesi ihtiyacı olan vatandaşların yardımına koşmuş, Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi halka günlük hayatta kullanılabilecek pratik

bilgiler veren kurslar açmıştır. Kütüphane ve Yayın Şubesi okuma ve yazma alışkanlığının yerleşmesini sağlamış, Köycülük Şubesi de köy ile kentin kaynaşmasına, sıhhî ve pratik bilgilerin köylere ulaşmasına hizmet etmiştir. Tarih ve Müze Şubesi ise millî ve mahallî tarih çalışmalarını yürütmüş, yaptığı çalışmalar ile TTK'ya yardımcı olmuştur. Halkevleri şubeleri yaptıkları çalışmalar ile hem bir bilgi enformasyonu sağlamışlar hem de halkın modernleşmesinde araç olmuşlardır (Aktaş,Özdemir,2011:204).

Sonuç

Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki Millî Mücadele'nin zafer ile sonuçlanmasından sonra 29 Ekim 1923 tarihinde yeni devletin rejimi resmîyet kazanmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Daha Milli Mücadele sırasında, Ankara'da Maarif Kongresi toplanmış, Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının temelleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ileride izlenecek olan eğitim politikasının, milli ve laik değerler üzerinde inşa edileceği vurgusu yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte rejimi koruyacak, kökleştirecek, yaygınlaştıracak inkılâplar yapılmış,. bu inkılâplardan biriside, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen, Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Bu kanunla birlikte, bütün okullar Maarif Vekâleti'ne bağlanmış, medreseler kapatılmış, ikili eğitim anlayışına son verilmiş, eğitim milli, laik değerler üzerine inşa edilmişti. Türkiye'de gerçekleştirilen Türk dilinde sadeleşme çalışmaları, Türk Dil Cemiyeti'nin kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştı. Türk tarihinin araştırılması ve ortaya çıkarılması için Türk Tarih Tezi hazırlanmış ardından Atatürk'ün direktifi ile "Türk Tarih Tetkik Cemiyeti" Türk Tarih Kurumu" adı altında çalışmalarını sürdürmüştür.

Atatürk, Türk dili, Türk tarihi ve milli eğitim çalışmalarının yanı sıra müzik, tiyatro, resim, mimarlık, sinema gibi sanatın diğer alanlarında da kültürel çalışmalarını devam ettirmiştir. Kültür alanında gerçekleştirilen en önemli inkılâplardan bir diğeri de 1933'de uygulamaya konulan üniversite reformu ile İstanbul Darülfünun'unun kaldırılarak İstanbul Üniversitesi'nin kurulması olmuş ve bu önemli atılımla birlikte, diğer üniversite ve kurumların oluşturulması da kararlaştırılmıştır. Milli kültür alanında gerçekleştirilen bir başka faaliyet ise 19 Şubat 1932'de on dört şube olarak kurulan Halkevleri olmuştur. Halkevleri Tarih ve Dil kurumlarının birer şubesi gibi faaliyet göstermiş ve bu kurumlar tarafından oluşturulan ideolojiyi halka götürmek vazifesini üstlenmiştir. Halkevlerinin o dönem için kurulması ve çalışmalarına başlaması, ülke çapında kültürel aydınlanma dönemini de beraberinde getirmiştir

Kaynaklar

Kitap ve Makaleler

Akgün, Seçil, (2006), **Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik**(1924 -1928), İstanbul, Temel Yayınları.

Akyüz, Yahya, (2006),**Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, Pegem Yayınları.

Atatürk, Gazi Mustafa Kemal (1997), **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I-II, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Atay, Falih Rıfkı (1984). **Çankaya**. İstanbul. Bateş Yayınları.

Berkes, Niyazi (2005), **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Bulaç, S. (1991). “Osmanlı Devrinde Alfabe Tartışmaları”, **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, Ankara, TTK Basımevi.

Çelik, Kemal (2012), “Türk Harf İnkılâbının Türk Dili ve Kültürüne Katkıları”, -1, **IV Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Ofset Yayınları.

Çoker, Fahri(1996), **Türk Parlamento Tarihi (TBMM IV. Dönem 1931–1935)**, C.I, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları.

Demirtaş, Bahattin (2008), Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler, **Gazi akademik Bakış**, Cilt 1, Sayı 2, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları.

Ergin,Osman,(1997), **Maarif Tarihi**, C.5, İstanbul, Osman Bey Matbaası.

Filiz, Taylan, (2005), “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi'nde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorunlarına Bakışı(1920–1935)”, İÜ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, AİİTE.

Goloğlu, Mahmut(1972), **Devrimler ve Tepkiler**, Ankara, Başnur Matbaa.

Ulug, İğdemir(1973), **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, Afet, (1939), “Atatürk ve Türk Tarih Tezi”, **Belleten**, C.III, TTK Basımevi.

İnan, Afet(1984), **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Karal, Enver Ziya(1998), **Atatürk ve Devrim**, Ankara, Metu Pres Yay.

Kayabalı, İsmail-Arslanoglu, Cemender, (1994), “Kültür Savaşı ve Atatürk İlkeleri”, **Uluslararası Atatürk Kongresi**, Ankara, TTK Basımevi.

Kılıç, Selami(1998), **II. Mesrutiyetten Cumhuriyet Türkiye'sine Türk İnkılâbının Fikir Temelleri**, Erzurum Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Kili, Suna(1982), **Türk Anayasaları**, 2. Baskı, İstanbul, Tekin Yayın Evi.

Kocatürk, Utkan(1984), “Atatürk’ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt: 1, sayı: 1, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Korkmaz, Zeynep. (1992). **Atatürk ve Türk Dili; Belgeler**, Ankara. **Türk Dil Kurumu Yayınları**.

Namal,Yücel (2011), Tunay Karakök, Atatürk ve Üniversite Reformu (1933), **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C.1, Ankara.

Payaslı, Volkan(2009), Atatürk Dönemi Eğitim-Kültür Politikalarının Hatay’a Yansımaları (1921–1938) , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Sezer, Ayten (1985), **Atatürk Dönemi Milli Eğitim Politikası**(1923–1938), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, HÜ, AİİTE.

Abdurrahman (1992), Siler, Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun, (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Şimşir, Bilal N (1991). “Türk Harf Devrimi’nin Türkiye Dışına Yayılması: Bulgaristan Türkleri Örneği” , **Harf Devrimi’nin 50. Yılı Sempozyumu**, Ankara. TTK Basımevi.

TBMM Zabıt Ceridesi (1340–1924), C.7, D.II, Ankara, Meclis Matbaa.

TBMM Zabıt Ceridesi (1928), C.5, D.III, Ankara, Meclis Matbaa.

Tekeli, İlhan, (1985), “Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**,(CDTA), Cilt:3, İstanbul, İletişim Yayınları.

Nurcan(2007), Toksoy, **Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri**, Ankara, Orion Yayınevi.

Turan, Şerafettin. (1991). **Türk Devrim Tarihi**. Cilt:1.Ankara.

Ülkütaşır, M. Şükrü,(1971). **Atatürk ve Harf Devrimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları.

Yeşilkaya, Neşe G.(1999), **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul, İletişim Yayınları.

Zürcher, E.Jan, (1993), **Modern Türkiye’nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları.